

Eiropas Savienības
Padome

Briselē, 2023. gada 9. oktobrī
(OR. en)

13934/23

SOC 667
EMPL 475

DARBA REZULTĀTI

Sūtītājs: Padomes Ģenerālsekretariāts

Saņēmējs: delegācijas

Iepr. dok. Nr.: 13175/23

Temats: Padomes secinājumi par pašnodarbināto personu sociālo aizsardzību

Pielikumā ir pievienoti Padomes secinājumi par minēto tematu, kurus *EPSCO* padome apstiprināja 2023. gada 9. oktobra sanāksmē.

Pašnodarbināto personu sociālā aizsardzība

Padomes secinājumi

NEMOT VĒRĀ, KA:

1. Padome 2019. gada 8. novembrī pieņēma Ieteikumu par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai ¹ (turpmāk “ieteikums”).
2. Ieteikums palīdz īstenot 12. principu Eiropas sociālo tiesību pīlārā (ESTP), ko 2017. gadā kopīgi izsludināja Eiropas Parlaments, Padome un Komisija; tas paredz, ka neatkarīgi no nodarbinātības attiecību veida un ilguma visiem darbiniekiem un – salīdzināmos apstākļos – pašnodarbinātām personām ir tiesības uz pienācīgu sociālo aizsardzību.
3. Eiropas kontekstu pēc ieteikuma pieņemšanas iezīmēja, pirmkārt, Covid-19 pandēmija, kas sākās 2020. gadā. Pandēmijai bija spēcīga ekonomiskā un sociālā ietekme, taču, pateicoties ļoti spēcīgai un koordinētai politikas reakcijai gan Eiropas, gan valstu līmenī (tostarp lielākam segumam, ārkārtas atbalsta pasākumiem un izdevumiem), sociālās aizsardzības sistēmas palīdzēja cilvēkiem pārvarēt Covid-19 krīzi un ļāva izvairīties no būtiska nabadzības risku vai ienākumu nevienlīdzības pieauguma.

¹. OV C 387, 15.11.2019., 1. lpp.

4. Otrkārt, 2022. gadā sāktā Krievijas agresijas kara pret Ukrainu sociālās un ekonomiskās sekas ir vēl citi elementi kontekstā, kurā var izvērtēt ieteikuma īstenošanu. Šis karš, tāpat kā visas krīzes, vissmagāk skar visneaizsargātākās grupas un pastiprina nepieciešamību ieviest tādu sociālo politiku, kas palīdz samazināt iepriekš minētās negatīvās sekas.
5. Komisija 2021. gadā nāca klajā ar Eiropas sociālo tiesību pīlāra rīcības plānu, kura mērķis ir veicināt ESTP principu īstenošanu.
6. ES līderi Portu deklarācijā un Eiropadomes 2021. gada jūnija sanāksmē atzinīgi novērtēja jaunos ESTP rīcības plānā ietvertos ES pamatmērķus, kas jāsasniedz līdz 2030. gadam.
7. Ieteikuma 18. iedaļā ir paredzēts, ka *“līdz 2020. gada 15. novembrim Komisijai kopā ar Sociālās aizsardzības komiteju būtu jāizveido uzraudzības sistēma un jāizstrādā saskaņoti kopīgi kvantitatīvi un kvalitatīvi rādītāji, lai izvērtētu šā ieteikuma īstenošanu un lai varētu to pārskatīt”*.
8. Uzraudzības sistēma, kas paredzēta progresa novērtēšanai ieteikuma galveno mērķu sasniegšanā un ko Sociālās aizsardzības komiteja sagatavoja 2020. gada oktobrī, ietver rādītājus, ar kuriem mēra formālo segumu, faktisko segumu un pabalstu pienācīgumu visu veidu darbiniekiem attiecīgajās sociālās aizsardzības jomās. Tā ietver arī darba tirgus rādītājus, ko izmanto darba tirgus statusu daudzveidības novērtēšanai, un rādītājus, kas raksturo noteikumus, kuri reglamentē tiesības uz pabalstiem un iemaksas. Tajā arī norādīts, ka ir paredzēti turpmāki uzlabojumi, lai labāk uzraudzītu darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai visās ES dalībvalstīs.

9. Ieteikuma 19. iedaļā dalībvalstis tika aicinātas līdz 2021. gada maija vidum iesniegt valsts plānu, kurā izklāstīti atbilstošie pasākumi ieteikuma principu īstenošanai. Turklāt minēto plānu īstenošanas gaita būtu jāapspriež saistībā ar daudzpusējiem uzraudzības rīkiem atbilstīgi Eiropas pusgamam un atvērtajai koordinācijas metodei sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas jomā.
10. Pirmais pārskats par dalībvalstu iesniegtajiem valsts plāniem tika iekļauts Sociālās aizsardzības komitejas 2021. gada ziņojumā un 2022. gada vienotajā nodarbinātības ziņojumā.
11. Komisijas ziņojumā par to, kā tiek īstenots Padomes Ieteikums par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai ² (turpmāk “Komisijas ziņojums”), norādīts, ka mērķu vērienīgums dalībvalstīs ievērojami atšķiras, atspoguļojot valstu apstākļus un vēlmes. Tajā arī secināts, ka joprojām pastāv daudzas atšķirības piekļuvē sociālajai aizsardzībai.

^{2.} COM/2023/43 final, Komisijas ziņojums Padomei par to, kā tiek īstenots Padomes ieteikums par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai, 31.1.2023.

ATZĪSTOT, KA:

12. Dalībvalstis attiecīgā gadījumā plāno vai jau veic strukturālas reformas, kuru mērķis ir ieteikuma īstenošana, bieži vien īpašu uzmanību pievēršot pašnodarbināto personu situācijas uzlabošanai.
13. Dažas grupas, piemēram, nestandarta nodarbinātībā iesaistīti darbinieki un pašnodarbinātas personas, ar aizsardzības trūkumu saskaras biežāk nekā citas. Neskarot Padomes ieteikuma noteikumus par nepilnību novēršanu attiecībā uz visiem darbiniekiem un pašnodarbinātajām personām, šajos secinājumos galvenā uzmanība pievērsta pašnodarbinātajiem kā grupai, kas daudzās dalībvalstīs saskaras ar lielām aizsardzības nepilnībām ³.
14. 2022. gadā ⁴ ES bija 27,7 miljoni pašnodarbinātu personu, kas ir 13,7 % no nodarbināto iedzīvotāju skaita. 18,9 miljoni no minētajiem pašnodarbinātajiem bija individuālas pašnodarbinātas personas, t. i., bez darbiniekiem. Turklāt aptuveni 3,3 miljoniem no viņām bija tikai viens (vai viens dominējošs) klients, tostarp aptuveni 770 000 no viņām šis klients noteica viņu darba laiku.

³. COM/2023/43 final, Komisijas ziņojums Padomei par to, kā tiek īstenots Padomes ieteikums par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai, 31.1.2023., "Galvenie konstatējumi" (2. un 3. lpp.).

⁴. Eurostat 2022. gada apsekojums par ES darbaspēku.

15. Kā norādīts Komisijas ziņojumā, vairāk nekā pusē dalībvalstu uz pašnodarbinātajām personām 2022. gadā neattiecās visas sociālās aizsardzības jomas. Saskaņā ar dalībvalstu sniegto informāciju vairāk nekā 15 miljoniem pašnodarbināto personu ES nav piekļuves bezdarbnieka pabalstiem darbības pārtraukšanas gadījumā ⁵.
16. Pašnodarbināto personu brīvprātīgā piekļuve sociālās aizsardzības sistēmām atbilst Padomes ieteikumam, tomēr Komisijas ziņojumā sniegtie dati liecina, ka tajās dalībvalstīs, kurās pašnodarbināto personu dalība sociālās aizsardzības shēmās ir brīvprātīga, dažu shēmu izmantošanas rādītāji ir zemi.
17. Dažās dalībvalstīs noteikumi, kas reglamentē tiesības un iemaksas, kā minēts ieteikuma 9. punktā, darbojas par sliktu pašnodarbinātajām personām, neļaujot viņām saņemt faktisku un pienācīgu segumu ⁶.
18. Komisijas ziņojums apstiprina, ka daudzās dalībvalstīs sociālie pārvedumi ir būtiski nabadzības riska mazināšanai un ka pasākumi ar mērķi nodrošināt pienācīgu piekļuvi sociālajai aizsardzībai var pozitīvi ietekmēt pašnodarbināto personu situāciju ⁷.
19. Pārredzamība attiecībā uz valsts pārvaldes iestāžu sniegto informāciju par piekļuvi sociālajai aizsardzībai ir būtiska, jo prasības attiecībā uz piekļuvi pabalstiem ir sarežģītas, un tas vissmagāk skar nestandarta nodarbinātības veidus un pašnodarbinātas personas ⁸.

⁵. COM/2023/43 final, Komisijas ziņojums Padomei par to, kā tiek īstenots Padomes ieteikums par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai (dati balstīti uz informāciju, ko sniegušas 12 no 13 dalībvalstīm).

⁶. COM/2023/43 final, Komisijas ziņojums Padomei par to, kā tiek īstenots Padomes ieteikums par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai, 31.1.2023., 2.3.1. punkts, Faktiskā seguma trūkumi (15. un 16. lpp.).

⁷. COM/2023/43 final, Komisijas ziņojums Padomei par to, kā tiek īstenots Padomes Ieteikums par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai, 31.1.2023., 2.4.1. punkts "Pienācīguma nepilnības" (19. un 20. lpp.).

⁸. COM/2023/43 final, Komisijas ziņojums Padomei par to, kā tiek īstenots Padomes Ieteikums par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai, 31.1.2023., 2.5.1. punkts "Pārredzamība – piekļuve informācijai" (22.–24. lpp.).

UZSVEROT, KA:

20. Komisijas ziņojumā ir norādīts, ka *“ieteikuma īstenošanas vispārējais vēriens ievērojami atšķiras, un, ar dažiem izņēmumiem, vairums dalībvalstu necenšas novērst visas pašreizējās nepilnības piekļuvē sociālajai aizsardzībai. Nepieciešams turpināt īstenošanas centienus, lai novērstu pastāvošās nepilnības, turklāt sociālās un ekonomiskās sekas, ko radījis Krievijas agresijas karš pret Ukrainu, un no tā izrietošā padziļinātā enerģētikas krīze pastiprina vajadzību rīkoties nekavējoties.”*
21. Starp reformām, ko dalībvalstis jau veic vai plāno veikt, lai aizsargātu pašnodarbinātās personas, var izcelt tās reformas, kas nodrošina piekļuvi pabalstiem saistībā ar nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām, bezdarba vai darbības pārtraukšanas pabalstiem, invaliditātes pabalstiem un pensijām ⁹.
22. Saskaņā ar Komisijas ziņojumu aptuveni puse dalībvalstu savos valsts īstenošanas plānos ir norādījušas, ka ir veikušas vai plāno veikt pasākumus, lai uzlabotu sociālās aizsardzības shēmu pienācīgumu, jo īpaši attiecībā uz pašnodarbināto personu pensijām ¹⁰.

⁹. COM/2023/43 final, Komisijas ziņojums Padomei par to, kā tiek īstenots Padomes ieteikums par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai, 31.1.2023.

¹⁰. COM/2023/43 final, Komisijas ziņojums Padomei par to, kā tiek īstenots Padomes ieteikums par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai, 31.1.2023. –galvenie konstatējumi (2. lpp.).

23. Turklāt daudzas dalībvalstis ir pieņēmušas pasākumus attiecībā uz formālo un faktisko segumu konkrētām grupām, kurām parasti ir ierobežota piekļuve sociālajai aizsardzībai, kuri ir izstrādāti, lai reaģētu uz vajadzībām, kas radušās Covid-19 krīzes laikā ¹¹.
24. Daudzu dalībvalstu atveseļošanas un noturības plānos ir iekļautas reformas un investīcijas, kuru mērķis ir uzlabot piekļuvi sociālajai aizsardzībai, piemēram, pasākumi, lai nodrošinātu pārredzamību, pienācīgumu, faktisku piekļuvi un formālu piekļuvi ¹².
25. *Eurostat* dati liecina, ka pašnodarbinātās personas ir pakļautas lielākam nabadzības riskam nekā standarta nodarbinātības veidos iesaistītie darbinieki. Tas jo īpaši attiecas uz individuālajiem pašnodarbinātajiem. Tādēļ, lai samazinātu pašnodarbināto personu nabadzības risku, vēl jo svarīgāki ir sociālie pārvedumi.
26. Pašnodarbināto personu sociālā aizsardzība ir it īpaši svarīga pašreizējā darba veidu pārveides procesā. Mūsdienās ievērojams skaits cilvēku apvieno atkarīgu nodarbinātību un pašnodarbinātību vai pārmaiņus iesaistās abos minētajos nodarbinātības veidos. Pārrobežu mobilitāte tāl darba un platformu darba gadījumā pašnodarbinātajām personām var radīt problēmas, un tās ir jārisina.

¹¹. 2022. gada vienotais nodarbinātības ziņojums, ko Padome pieņēmusi 2022. gada 14. martā, un COM/2023/43 final, Komisijas ziņojums Padomei par to, kā tiek īstenots Padomes ieteikums par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai, 31.1.2023.

¹². COM/2023/43 final, Komisijas ziņojums Padomei par to, kā tiek īstenots Padomes ieteikums par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai, 31.1.2023. PIELIKUMS: Sociālās aizsardzības pieejamības jomā sagatavoto valstu īstenošanas plānu (*NIP*) (un to atjauninājuma) galvenās iezīmes.

27. Vēl viens aspekts, kam varētu būt jāpievērš uzmanība, vienlaikus ņemot vērā valstu apstākļus un īpatnības, ir pašnodarbināto personu piekļuve papildu sociālās aizsardzības shēmām.

EIROPAS SAVIENĪBAS PADOME AICINA DALĪBVALSTIS SASKANĀ AR VALSTU KOMPETENCI UN ŅEMOT VĒRĀ APSTĀKLUS VALSTĪ:

28. Turpināt īstenot valstu īstenošanas plānu pasākumus un veikt turpmākus pasākumus, lai novērstu atlikušās nepilnības un nodrošinātu formālā un faktiskā seguma, pienācīguma un pārredzamības principu efektivitāti, kā noteikts Padomes Ieteikumā par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai.
29. Vajadzības gadījumā pielāgot noteikumus, kas reglamentē iemaksas, piekļuvi pabalstiem un tiesībām, lai pašnodarbinātām personām nodrošinātu faktisku piekļuvi pienācīgiem pabalstiem.
30. Attiecīgā gadījumā ņemot vērā apstākļus valstī, novērst nepilnības, kas valstu shēmās pastāv attiecībā uz pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai, jo īpaši jomās, kurās ir vislielākās nepilnības, piemēram, tādās jomās kā bezdarbnieka pabalsti, slimības pabalsti, nelaimes gadījumi darbā un arodslimības.

31. Nodrošināt, ka shēmas savlaicīgi un atbilstoši apstākļiem valstī nodrošina pienācīgu aizsardzības līmeni pašnodarbinātām personām, nodrošinot līdzekļus pienācīga dzīves līmeņa uzturēšanai un nodrošinot pienācīgu ienākumu aizstāšanu, vienlaikus turpinot nepieļaut viņu nonākšanu nabadzībā.
32. Attiecīgā gadījumā palielināt sociālās aizsardzības sistēmu pārredzamību, jo īpaši izplatot informāciju un palielinot informētību, kā arī pieņemot pasākumus, lai veicinātu lietotājdraudzīgu sociālās aizsardzības digitalizāciju, ņemot vērā pašnodarbināto personu īpatnības, vienlaikus samazinot digitālo plaisu, īpašu uzmanību pievēršot grupām ar zemu prasības (digitālās, administratīvās un ekonomiskās) līmeni un personām ar invaliditāti.
33. Apsvērt veidus, kā pastiprināt piekļuvi sociālajai aizsardzībai un vajadzības gadījumā novērst atlikušās nepilnības, iesaistot arī sociālos partnerus un pilsoniskās sabiedrības organizācijas.
34. Nodrošināt pienācīgu datu vākšanu valsts līmenī, kā arī nepārtrauktu to pasākumu novērošanu, kuru mērķis ir paplašināt sociālo aizsardzību. Atbalstīt valstu dalību Savstarpējā informācijas sistēmā par sociālo aizsardzību (*MISSOC*), tostarp to, ka tajā tiek iekļauta attiecīga informācija par pašnodarbinātām personām.

EIROPAS SAVIENĪBAS PADOME AICINA KOMISIJU:

35. Izplatīt tās ziņojumu par to, kā tiek īstenots Ieteikums par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai, un starp dalībvalstīm, Eiropas sociālajiem partneriem, kā arī attiecīgos starptautiskos forumos veicināt debates par pašnodarbināto personu sociālo aizsardzību.
36. Uzraudzīt Padomes ieteikuma īstenošanu Eiropas pusgada kontekstā un sadarboties ar dalībvalstīm, lai uzlabotu datu salīdzināmību starp ES dalībvalstīm.
37. Turpināt visaptverošu sadarbību ar dalībvalstīm un Sociālās aizsardzības komiteju saistībā ar uzraudzību un rādītājiem ieteikuma efektīvai īstenošanai, kā arī uzsākt labas prakses apmaiņu un salīdzinošo izvērtēšanu, lai stimulētu mācīšanos starp dalībvalstīm.

EIROPAS SAVIENĪBAS PADOME AICINA SOCIĀLĀS AIZSARDZĪBAS KOMITEJU:

38. Turpināt attiecīgajos ziņojumos un tematiskajā darbā iekļaut attīstības tendences, kas saistītas gan darba ņēmēju, gan pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai, vajadzības gadījumā sadarbojoties ar citām attiecīgajām komitejām.
39. Turpināt pildīt savu īpašo lomu Padomes ieteikuma īstenošanas uzraudzībā visās tā dimensijās un saskaņā ar savām pilnvarām.
40. Sadarboties ar Komisiju, lai turpinātu izstrādāt uzraudzības sistēmu attiecībā uz piekļuvi sociālajai aizsardzībai.
41. Apsvērt iespēju veikt tematisku salīdzinošo izvērtēšanu un regulāru informācijas apmaiņu, lai atbalstītu ieteikuma efektīvu īstenošanu.
